

Sygn. akt IV KK 336/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 lipca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Andrzej Tomczyk (przewodniczący)
SSN Zbigniew Puskarski (sprawozdawca)
SSN Paweł Wiliński

Protokolant Dorota Szczerbiak

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Barbary Nowińskiej,
w sprawie **J. K.**

skazanego z art. 286 § 1 kk

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 25 lipca 2019 r.,

kasacji, wniesionej przez Ministra Sprawiedliwości - Prokuratora Generalnego na
korzyść skazanego

od wyroku Sądu Okręgowego w K.

z dnia 18 listopada 2016 r., sygn. akt VII Ka (...)

zmieniającego wyrok Sądu Rejonowego w M.

z dnia 19 lipca 2016 r., sygn. akt II K (...),

**uchyla zaskarżony wyrok w części utrzymującej w mocy
zawarte w wyroku Sądu Rejonowego w M. orzeczenie
zobowiązujące skazanego J. K. do naprawienia szkody
wyrządzonej przestępstwem i w tym zakresie przekazuje sprawę**

**do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym
Sądowi Okręgowemu w K..**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w M. w postępowaniu zainicjowanym subsydiarnym aktem oskarżenia, wyrokiem z dnia 19 lipca 2016 r., sygn. akt II K (...), uznał J. K. za winnego tego, że w okresie od dnia 13 lutego 2010 r. do dnia 1 marca 2010 r. w Imielinie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej doprowadził pokrzywdzonych K. M. K. oraz A. K. do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w kwocie 44.940 zł przelanej przez w/w w dniu 1 marca 2010 r. tytułem zaliczki „na wykonanie prac objętych umową nr (...) z dnia 13 lutego 2010 r.” o roboty budowlane zawartej pomiędzy pokrzywdzonymi a J. K. jako przedstawicielem Q. z siedzibą w L. , która to zaliczka miała być przeznaczona na wykonanie pierwszego etapu prac budowlanych – poprzez wprowadzenie pokrzywdzonych w błąd co do podjęcia czynności zmierzających do wykonania pierwszego etapu prac i zamiaru jego wykonania, czym wypełnił znamiona przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. i za to na mocy powołanego przepisu i art. 33 § 2 k.k. wymierzył mu karę roku pozbawienia wolności i karę grzywny w wymiarze 100 stawek dziennych, ustalając wysokość jednej stawki na kwotę 20 zł (pkt 1. wyroku). Na podstawie art. 69 § 1 i 2 k.k. oraz art. 70 § 1 pkt 1 k.k. (w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 czerwca 2015 r.) wykonanie orzeczonej wobec oskarżonego kary pozbawienia wolności warunkowo zawiesił na 3 lata okresu próby (pkt 2. wyroku). Na podstawie art. 72 § 2 k.k. (w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 czerwca 2015 r.) zobowiązał oskarżonego do naprawienia w całości szkody wyrządzonej przestępstwem poprzez zapłatę na rzecz pokrzywdzonych K. N. K. oraz A. K. kwoty 44.940 zł w terminie 9 miesięcy od daty prawomocności wyroku (pkt 3. wyroku). Na podstawie art. 627 k.p.k., art. 2 ust. 1 pkt 3 i art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 23.06.1973 r. o opłatach w sprawach karnych zasądził od oskarżonego na rzecz Skarbu Państwa koszty sądowe: kwotę 689,78 zł tytułem zwrotu wydatków i 580 zł opłaty (pkt 4. wyroku).

Apelacje na korzyść oskarżonego wnieśli jego obrońca oraz prokurator.

Oskarżyciel publiczny orzeczeniu zarzucił:

1. obrazę prawa materialnego: art. 4 § 1 k.k., art. 12 k.k., art. 70 § 1 k.k. oraz art. 72 § 2 k.k.;

2. mającą wpływ na treść orzeczenia obrazę przepisów postępowania: art. 7 k.p.k., art. 167 k.p.k. i art. 366 k.p.k., art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k., art. 415 § 1 k.p.k., przy czym naruszenia ostatniego z wymienionych przepisów upatrywał w niesłusznym zasądzeniu na rzecz pokrzywdzonych zobowiązania do naprawienia szkody, pomimo że o roszczeniu wynikającym z zawartej umowy z dnia 13 lutego 2010 r. z A. K. i K. N. K. wcześniej prawomocnie rozstrzygnięto w toku postępowania cywilnego;
3. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, mający wpływ na jego treść.

Podnosząc tak sformułowane zarzuty (w apelacji rozbudowane), prokurator wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Obrońca oskarżonego w apelacji zarzucił (również obszernie wskazując, w czym upatruje sygnalizowanych uchybień):

1. mającą wpływ na treść wyroku obrazę przepisów postępowania: art. 14 § 1 k.p.k., art. 367 § 1 w zw. z art. 6 k.p.k., art. 4 w zw. z art. 410 k.p.k., art. 7 w zw. z art. 410 k.p.k. poprzez dokonanie przez Sąd pierwszej instancji oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego w sposób dowolny, z naruszeniem zasad prawidłowego rozumowania oraz doświadczenia życiowego;
2. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, mający wpływ na jego treść.

Nadto skarżący podniósł, że w konsekwencji błędnego ustalenia przez Sąd pierwszej instancji stanu faktycznego zaistniała obraza prawa materialnego, a to art. 286 § 1 k.k.

W konkluzji postulował zmianę zaskarżonego wyroku i uniewinnienie oskarżonego od zarzucanego mu czynu, ewentualnie uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w M..

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 18 listopada 2016 r., sygn. akt VII Ka (...), zmienił zaskarżony wyrok w pkt 4. w ten sposób, że zasądził od oskarżonego na rzecz oskarżycieli posiłkowych subsydiarnych K. N. K. i A. K. koszty sądowe w wysokości 300 zł, a za podstawę tego orzeczenia przyjął art. 628 pkt 1 k.p.k. i art. 640 § 1 k.p.k., eliminując z tego punktu wyroku przepis art. 627 k.p.k. oraz

rozstrzygnięcie o zasądzeniu od oskarżonego na rzecz Skarbu Państwa kosztów sądowych w kwocie 689,78 zł. W pozostałej części zaskarżony wyrok utrzymał w mocy.

Kasację od prawomocnego wyroku Sądu odwoławczego wniósł Minister Sprawiedliwości - Prokurator Generalny. Na podstawie art. 521 § 1 k.p.k. zaskarżył wyrok na korzyść skazanego J. K. w zakresie utrzymującym w mocy rozstrzygnięcie Sądu Rejonowego w M. w przedmiocie obowiązku naprawienia szkody zawarte w punkcie 3. orzeczenia tego Sądu. Powołując się na art. 523 § 1 k.p.k., art. 526 § 1 k.p.k. oraz art. 537 § 1 i 2 k.p.k. zarzucił:

„rażące i mające istotny wpływ na treść rozstrzygnięcia naruszenie przepisów prawa karnego procesowego, a mianowicie art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k. w zw. z art. 452 § 2 k.p.k. *a contrario*, poprzez nienależyte rozważenie i odniesienie się w uzasadnieniu wyroku do zarzutów i wniosków apelacji wniesionej przez prokuratora na korzyść oskarżonego w zakresie orzeczonego wobec J. K. , przez Sąd I instancji w punkcie III wyroku, obowiązku naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem poprzez zapłatę na rzecz pokrzywdzonych K. N. K. oraz A. K. kwoty 44.940,00 złotych w terminie 9 miesięcy od daty prawomocności wyroku, czego konsekwencją było utrzymanie w mocy przez Sąd Okręgowy w K. wyroku Sądu I instancji, w powyższym zakresie, pomimo tego, że wyrok ten zapadł z rażącym i mającym istotny wpływ na jego treść naruszeniem przepisów art. 167 k.p.k., art. 366 § 1 k.p.k. oraz art. 415 § 1 k.p.k., albowiem Sąd Rejonowy w M., wskutek zaniechania przeprowadzenia dowodu z akt sprawy Sądu Rejonowego w M. Wydział I Cywilny, sygn. I Nc (...) i sygn. I Co (...) nie wyjaśnił okoliczności istotnych dla wydania orzeczenia w tym przedmiocie i orzekł o obowiązku naprawienia szkody, a Sąd Okręgowy wskutek nienależytego rozważenia podniesionych przez prokuratora zarzutów, również nie przeprowadził powyższych dowodów z urzędu, w konsekwencji czego utrzymał zaskarżone orzeczenie w mocy pomimo, że o wynikającym z popełnienia przestępstwa roszczeniu pokrzywdzonych orzekł wcześniej Sąd Rejonowy w M. I Wydział Cywilny prawomocnym nakazem zapłaty z dnia 22 grudnia 2010 roku, sygn. akt I Nc (...), wydanym wobec J. K., któremu postanowieniem z dnia 20 maja 2011 roku, sygn. akt I Co (...), nadano

klauzulę wykonalności także w zakresie oskarżonego J. K. do wysokości majątku objętego wspólnością majątkową”.

Podnosząc ten zarzut, Autor kasacji wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonym zakresie, jak również uchylenie orzeczenia o obowiązku naprawienia szkody zawarte w punkcie III (w istocie w pkt 3.) wyroku Sądu pierwszej instancji. Wniosek ten został podtrzymany na rozprawie kasacyjnej przez prokuratora Prokuratury Krajowej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Przepis art. 415 § 1 k.p.k. stanowi, że m.in. obowiązku naprawienia szkody nie orzeka się, jeżeli roszczenie wynikające z popełnienia przestępstwa jest przedmiotem innego postępowania albo o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono. Przepis ten, mylnie wskazując, iż jest zawarty w § 5 art. 415 k.p.k. (w dacie wyrokowania na ten artykuł składały się § 1 i § 2), miał na uwadze Sąd Rejonowy w M. dostrzegając, że ten Sąd w Wydziale Cywilnym, w postępowaniu upominawczym w sprawie o sygn. I Nc (...), wydał w dniu 22 grudnia 2010 r. prawomocny nakaz zapłaty, którym nakazano J. K. zapłatę solidarnie pokrzywdzonym kwoty 44.940 zł. Uznał jednak, że zawarta w wymienionym przepisie klauzula antykumulacyjna nie może znaleźć zastosowania w procesie karnym prowadzonym wobec J. K., bowiem nie zachodzi podmiotowa tożsamość rozstrzygnięcia o roszczeniu. Z kolei Sąd odwoławczy, w nawiązaniu do podniesionego przez prokuratora zarzutu naruszenia przez Sąd Rejonowy przepisu art. 415 § 1 k.p.k. stwierdził, że „nie doszło do naruszenia klauzuli antykumulacyjnej”, bowiem w sytuacji, gdy uzyskane przez pokrzywdzonych orzeczenie cywilne zostało wydane przeciwko firmie J. K. (w istocie orzeczenie to nakazywało nie firmie, ale personalnie J. K. zapłatę pokrzywdzonym określonej kwoty), a zawarte w zaskarżonym wyroku orzeczenie obowiązku naprawienia szkody nakłada na J. K. , „brak było tożsamości podmiotowej obu cytowanych orzeczeń – cywilnego i karnego”. Sąd *ad quem* pominął jednak argumentację prokuratora, który w uzasadnieniu apelacji wskazał, że świadek K. N. K. zeznała, iż „potem doszło do rozszerzenia klauzuli na J. K. ” oraz wywodził, że „powinnością Sądu było zweryfikowanie poprzez akta komornicze, czy w istocie doszło do rozszerzenia klauzuli wykonalności, tak by nie doszło do dublowania tytułów

wykonawczych”. Prokurator podkreślił, że skoro o roszczeniu pokrzywdzonych orzeczono już w postępowaniu cywilnym, a z zeznań pokrzywdzonej wynikało, że zapewne także przeciwko J. K. , to nie było podstaw prawnych do nakładania na niego obowiązku naprawienia szkody.

Zatem – niezależnie od niespójności powyższego wyводу, w ramach którego twierdzono, iż zachodziła potrzeba sprawdzenia określonego faktu, a zarazem w istocie przesądzając, że fakt ten zaistniał, wskazano na brak podstaw do wydania orzeczenia w oparciu o art. 72 § 2 k.k. – w kasacji słusznie podniesiono, że Sąd odwoławczy nienależycie rozważył i odniósł się w uzasadnieniu wyroku do zarzutów i wniosków apelacji wniesionej przez prokuratora w zakresie orzeczonego wobec J. K. obowiązku naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem, przez co rażąco naruszył przepisy art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k. Słusznie również wskazano, że Sąd Okręgowy powinien przeprowadzić dowody, które pozwoliłyby ustalić okoliczności istotne dla rozpoznania wspomnianego zarzutu apelacji prokuratora. Wypada też przyjąć, że mogło to mieć istotny wpływ na treść orzeczenia.

O ile w apelacji prokuratora wskazywano na potrzebę zweryfikowania, czy doszło do rozszerzenia klauzuli wykonalności nadanej nakazowi zapłaty wydanemu wobec J. K. w sprawie o sygn. I Nc (...), to z dołączonej do kasacji kserokopii m.in. postanowienia Sądu Rejonowego w M. z dnia 20 maja 2011 r., I Co (...), wynika, że na podstawie art. 787 k.p.c. nadano klauzulę wykonalności temu prawomocnemu nakazowi przeciwko J. K. , przyjmując, że jest on małżonkiem dłużniczki J. K., z ograniczeniem odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową. Gdyby przyjąć, że niejako automatycznie wykluczało to nałożenie na wymienionego przez sąd karny obowiązku naprawienia w całości szkody wyrządzonej przestępstwem, należałoby orzec zgodnie z wnioskiem kasacji. Wypada jednak uznać, biorąc pod uwagę okoliczności sprawy, że takie postąpienie byłoby przynajmniej przedwczesne.

W pierwszej kolejności należy zaznaczyć, że chociaż celem regulacji zawartej w art. 415 § 1 zd. drugie k.p.k. jest zminimalizowanie ryzyka zaistnienia dwóch lub więcej tytułów egzekucyjnych odnoszących się do tego samego uszczerbku wyrządzonego czynem przestępczym i przez to ochrona oskarżonego

przed koniecznością podejmowania obrony za pomocą powództw przeciwegzekucyjnych (zob. np. P. Gensikowski, Kumulacja rozstrzygnięć kompensacyjnych w procesie karnym, PiP 2012, nr 11, s. 47 i n.), to zarazem trzeba mieć na uwadze, że wspomniany przepis należy wyklądać w sposób uwzględniający w jak największym stopniu interesy pokrzywdzonego, tak, by nie tamować mu drogi do uzyskania naprawienia szkody w toku postępowania karnego, odsyłając do kosztownego i sformalizowanego trybu postępowania cywilnego (zob. P. Rogoziński, Komentarz do art. 415 k.p.k., LEX/el i powołane tam orzecznictwo: wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 8 marca 2012 r., II AKa 34/12; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 28 grudnia 2012 r., II AKa 392/12). Wspomniana klauzula antykumulacyjna nie została bowiem wprowadzona w celu osłabienia pozycji pokrzywdzonego w realizacji jego uprawnień do uzyskania naprawienia szkody, którą poniósł w wyniku popełnienia przestępstwa przez oskarżonego. Mając to na względzie, w pierwszej kolejności należy zauważyć, że orzeczenie wydane przez sąd w trybie art. 787 k.p.c. ma jednak inny charakter niż orzeczenie merytorycznie rozstrzygające o roszczeniu, w szczególności zasądzające je od sprawcy przestępstwa oraz że nie zawsze wywołuje te same skutki, gdy chodzi o zaspokojenie roszczenia. O ile w wypadku zasądzenia roszczenia od sprawcy przestępstwa przypadająca pokrzywdzonemu należność może być egzekwowana z całego majątku sprawcy, to w wypadku wydania orzeczenia w trybie art. 787 k.p.c. egzekucja jest ograniczona do jego majątku objętego wspólnością majątkową małżeńską. Może to rodzić negatywne dla pokrzywdzonego konsekwencje, zwłaszcza gdy brak jest takiego majątku, albo jest on niewystarczający dla pełnego naprawienia szkody, zaś sprawca posiada majątek osobisty, do którego egzekucja w oparciu o orzeczenie wydane na podstawie art. 787 k.p.c. nie może być skierowana. Co prawda art. 787² k.p.c. stanowi, że zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej, nie stanowi przeszkody do nadania klauzuli wykonalności według przepisu art. 787 oraz prowadzenia na podstawie tak powstałego tytułu wykonawczego egzekucji do tych składników, które należałyby do majątku wspólnego, gdyby umowy majątkowej nie zawarto, jednak niekoniecznie majątek osobisty (odrębny) sprawcy przestępstwa może mieć źródło we wspomnianej umowie. Trudno też pominąć, że postępowanie

o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika nie jest postępowaniem rozpoznawczym i ma wysoce sformalizowany charakter. W piśmiennictwie prawniczym wskazuje się, że w jego toku sąd nie bada, czy między małżonkami istnieje ustrój małżeńskiej wspólności ustawowej, jakkolwiek powinien ustalić, czy wskazana przez wierzyciela osoba jest małżonkiem dłużnika (zob. T. Ereciński, Komentarz do art. 787 k.p.c., LEX). Z uzasadnienia postanowienia Sądu Rejonowego w M. I Co (...) wynika, iż rzeczywista kwestia istnienia między J. i J. K. wspólności majątkowej nie była badana, ale też najwyraźniej nie było przedmiotem zainteresowania Sądu, czy wymienione osoby pozostają w związku małżeńskim. Nie jest to bez znaczenia w sytuacji, gdy w uzasadnieniu wyroku skazującego J. K. zamieszczono wzmiankę, że „w 2010 r. oskarżony J. K. złożył pozew rozwodowy, a w grudniu 2010 r. wyjechał z Polski”. Nie można bowiem wykluczyć, że w dacie wydania przez Sąd Rejonowy w M. postanowienia I Co (...) J. K. nie był małżonkiem J. K. oraz że z tego, względnie też z innych powodów podjął skuteczne kroki, które przed wydaniem skazującego go wyroku doprowadziły do podważenia klauzuli nadanej tym orzeczeniem.

W tym stanie rzeczy uznano za słuszne uchylić zaskarżony wyrok w części utrzymującej w mocy rozstrzygnięcie zawarte w pkt 3. wyroku Sądu pierwszej instancji i w tym zakresie przekazać sprawę do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym Sądowi Okręgowemu w K.. Rzeczą tego Sądu będzie rzetelne odniesienie się do podniesionego przez prokuratora zarzutu kwestionującego wspomniane rozstrzygnięcie, w tym rozważenie, czy jest ono prawidłowe w świetle postanowienia Sądu Rejonowego w M. z dnia 20 maja 2011 r., I Co (...). W razie uznania, że orzeczenie wydane na podstawie art. 787 k.p.c. co do zasady stoi na przeszkodzie późniejszemu wydaniu przez sąd karny orzeczenia zobowiązującego oskarżonego do naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem, Sąd odwoławczy zbada, mając na uwadze dokumenty zawarte w dostępnych aktach, w tym aktach ewentualnie prowadzonej egzekucji komorniczej, czy J. K. podejmował, jeżeli tak, z jakim skutkiem, starania zmierzające do podważenia wspomnianego postanowienia.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł, jak w wyroku.

